

HIZIR BEY KÜLLİYESİ

Kırklareli'nde

XIV. yüzyıla ait yapılar topluluğu.

Kırklareli'nin merkezinde çarşı meydanında yer alan külliye camii, hamam, arasta ve hazireden oluşur. Caminin tarihiyle ilgili bilgiler, harim kapısının üzerindeki duvarda altlı-üstlü yerleştirilmiş kitâbelerle tarihî belgelerden edinilmektedir. 1240 (1824-25) yılındaki tamiratın ardından konulduğu belli olan kitâbede yapının Kösemihalzâde Hızır Bey tarafından 785'te (1383) inşa ettirildiği kayıtlıdır. Hızır Bey, Sultan I. Murad'ın akıncı kumandanlarından. 935 (1529) yılına ait deftere göre külliye'nin bulunduğu mahalle Câmi-i Kebir adını taşıyordu. Evliya Çelebi, Câmi-i Atîk diyerek andığı bu cami ile hamamı görmüştür (*Seyahatnâme*, V, 79). 1240'ta (1824-25) meydana gelen şiddetli depremden zarar gören yapıyı tamir kitâbesinden anlaşıldığına göre aynı yıl içinde Aydoslu Hacı Yûsuf Paşa tamir ettirmiştir. Yapının, bundan az sonra hari yangını neticesinde kullanılmayacak duruma gelmesi üzerine Çorbacızâde Hacı Hüseyin oğlu Ahmed tarafından yeni baştan yaptırıldığı 1248 (1832) yılına ait bir arşiv belgesinden (BA, Cevdet, Evkaf, nr. 17816) öğrenilmektedir. Bir başka deprem yüzünden yıkılan son cemaat yerini de 1305'te (1887-88) Tosunzâde Ali Efendi yeniden inşa ettirmiştir. Balkan Savaşı sırasında işgal kuvvetlerinin top atışıyla tahrip ettikleri minaresi Atatürk'ün emriyle 1937'de Evkaf Nezâreti tarafından onarılmıştır. 1959'da Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce gerçekleştirilen restorasyonla günümüze ulaşan yapı halen ibadete açık durumdadır.

Cami, bugünkü yolun seviyesinden yüksekte bulunan bir platformun üzerinde

çevre duvarıyla sınırlanmış bir avlunun içinde yer almakta ve üzeri bir kubbeye örtülü, kare planlı harimle üç bölümlü son cemaat yerinden meydana gelmektedir. Hızır Bey Camii'nin tamamı düzgün kesilmiş iri küfeki bloklarıyla inşa edilmiştir. 13,5 m. çapındaki kubbenin ağırlığını taşıyan beden duvarları oldukça kalın (1,5 m.) tutulmuş ve bu masif kitleyi hafifletmek amacıyla dört duvarına pencereler açılmıştır. Dıştan kenarları 15 m. olan harim köşelerde Türk üçgenleriyle geçişi sağlanan bir kubbeye örtülüdür. Bu bölüm dışarıya on altı köşeli bir kasnak şeklinde yansıtılmıştır. Harim, beden duvarlarına iki kat halinde açılan on dört adet pencereden başka kubbe eteğinin dört yanında bulunan birer pencereden ışık almaktadır. Daha büyük boyutlu olan alt kat pencereleri dikdörtgen sövelidir ve sivri kemerli alınlıkları vardır. Üst kat pencereleri ise sivri kemerli ve alçı şebekelidir.

Yapının mihrabı son derece yalın, yarı silindirik, genişçe bir niş halindedir. İki yanında pilastırlar olan dikdörtgen bir çerçeveye içine alınmış, Batı tarzında boyanmış abartılı bir tohoz, meyve ve çiçek sepetleriyle taçlandırılmıştır. Ahşap minber ve vaaz kürsüsü de sade geometrik bezemeler içerir. Harimin kuzeybatı köşesindeki ahşap korkuluklu merdiven kadınlar mahfiliyle bağlantıyı sağlar. Altı adet ince direk üzerine oturan bu bölümün döşemesi parmaklıklarıyla birlikte ahşaptır ve orta kısmı kible yönünde yarım daire şeklinde barok profilli bir çıkma yapmaktadır. İki kat olarak düzenlenen son cemaat yeri, üstü kiremit kaplı hafif eğimli bir çatıyla örtülüdür. Giriş cephesinde beş, iki yan cephesinde ikişer kemerle teşkilâtlandırılmıştır. Bu bölümün kible yönündeki duvarında ana eksende harim kapısı, bunun iki yanında birer pencere ile yarı silindirik

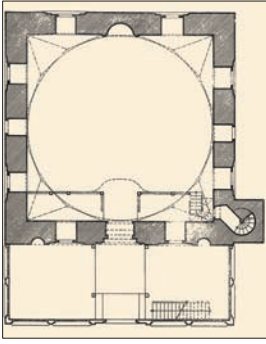
Hızır Bey Camii – Kırklareli

biçimli mihrâbiyeler yer alır. Revak kapısının hemen sağındaki merdivenle üst kata çıkılır. Etrafı silmelerle çerçevelemiş olan cümle kapısının basık daire şekilli bir kemeri, bunun üzerinde kemeri sivriltilmiş bir alınlığı vardır.

Harimin kuzeybatı köşesine bitişik numda olan kare kesitli, yüksek kaideli, çokgen gövdeli ve tek şerefeli taş minaresinin şerefe ve külâh kısımları 1937 restorasyonuna aittir. Minareye harimden mahfil merdiveninin bulunduğu köşedeki bir kapıyla ulaşılmaktadır. Sekizgen biçimli şadırvan dilimli bir kubbeye örtülü olup inşa tarihi bilinmiyorsa da yeni değildir. Caminin içindeki süslemeler son derece sadedir ve hepsi XIX. yüzyılda gördüğü onarımlar sırasında yapılmış olmalıdır. Kubbe eteğinde duvarları çevreleyen yazı kuşağı, mihrap duvarındaki yazılı geniş bordür, pencere alınlıklarındaki süslü yazılar lâcivert zemin üzerine beyaz boya ile yazılmıştır. Çiçek sepetleri, kordonlu perde ve kurdele şeklindeki kalem işi süslemeler barok üslûbunun iddiasız örnekleridir. Caminin haziresi kible ve batı yönlerindedir. Birkaç adet kırık mezar taşı hariç haziredeki şahideler yok olmuştur. Caminin kible duvarının önündeki tek mezar 858 Rebülâhbirinde (Nisan 1454) vefat eden Hızır Bey'in oğlu Abdullah Bey'e aittir. Nazif Karaçam ise Abdullah Bey'in Hızır Bey'in torunu olması gerektiğini söyler (*Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, s. 137).

Caminin güneyinde yol aşırı karşısında bulunan Hızır Bey Hamamı'nın inşa kitâbesi yoktur. Fakat Evliya Çelebi'nin anlatımından hamamın camiyle birlikte

Hızır Bey
Arastası
ve Hamamı

Hızır Bey
Camii'nin
planı

yapıldığı anlaşılmaktadır. Kadınlar kısmının kapısı üzerindeki kitâbede hamamın 1016 (1607-1608) yılında Hüseyin Ağa tarafından tamir ettirildiği kayıtlıdır. Yapı 1683, 1704 ve 1824 yıllarında da onarım görmüştür. Hızır Bey Hamamı çifte hamam şeklinde inşa edilmiş bir çarşı hamamıdır. Kadınlar ve erkekler kısmı hemen hemen aynı planı tekrarlamakta ve kapıları ayrı yönlere bakmaktadır. Yapı, kubbe fenerleri dahil tamamen düzgün kesilmiş küfeki taşından yapılmıştır. Cemeân (soyunmalık) kısımları üzerleri 9,5 m. çapında, geçişleri Türk üçgenleriyle sağlanan kubbelerle örtülü, şirvanlı geniş mekânlar halindedir. Enlemesine dar bölüm oluşturulan ılıklik usturalık ve helâlardan meydana gelmekte olup üzerleri tonoz örtülüdür. Yine kubbelerle örtülü olan sıcaklık bölümleri, ortasında göbek taşları bulunan halvetli mekânlardır. Hamamın arka kısmında su deposu ve külhan yer alır. Hamama doğu yönünden bitişik durumda olan arasta hamamla aynı proje dahilinde inşa edilmiş olmalıdır. Planı kabaca "T" şeklinde olup 15 m. uzunluğundaki duvarları almaşık taş ve tuğla sıralarından oluşur. Binanın üç yönden kapısı bulunmaktadır. Değişik boyutlardaki on iki dükkânın üzerlerini beşik tonozlar örter. Yapı halen çarşı olarak kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, V, 79; A. Rıza Dursunkaya, *Kırklareli Vilayeti'nin Tarihi, Coğrafya, Kültür ve Eski Eserleri Yönünden Tetkiki*, Kırklareli 1948, II, 70-72; *Kırklareli İl Yıllığı*, 1967, Ankara 1967, s. 203, 206, 211, 347-348; Mehmet Tuncer, *Babaeski, Kırklareli ve Tekirdağ Camileri*, Ankara 1974, s. 23-25; Nazif Karaçam, *Efsaneden Gerçeğe Kırklareli*, Kırklareli 1995, s. 134-138; Özcan Mert, "Kırklareli Kitabeleri", *TD*, sy. 25 (1971), s. 155-162; Süleyman Faruk Göncüoğlu, "Kırklareli'de Hızır Bey Külliyesi", *İlgi*, sy. 104, İstanbul 2002, s. 25-29.

ENİS KARAKAYA

HİLÂL NÂCÎ (هلال ناجي)

Hilâl Nâcî
b. Zeyniddîn b. Abdilvehhâb
el-Hüseynî eş-Şekâkî el-Alevî
(1929-2011)

İlmî neşirleriyle tanınan Iraklı yazar, edip ve şair.

Dicle ve Fırat'ın birleştiği yer olan Kurne kazasında doğdu. 1951'de Bağdat Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Bir süre avukatlık yaptıktan sonra İspanya, Tunus ve İran'da diplomat olarak çalıştı. 1968'de bu görevinden ayrıldı ve 1973'te Irak Yazarlar Birliği başkanlığına seçildi. Irak'ı birçok ulusal ve uluslar arası edebiyat ve hukuk toplantılarında temsil etti. Irak'ın en önde gelen ilim ve kültür adamları arasında yer aldı. Ülkenin işgalcilerden arındırılması uğrunda çok önemli çabalar sarfetti. 30 Ocak 2011 tarihinde tedavi için gönderildiği Hindistan'da vefat etti. Hilâl Nâcî şiirde işlediği temaları abartıya kaçmadan ele almış, fazla kelime kullanmaktan uzak durmuş, duygularını kısa ve özlü cümlelerle anlatmıştır. Şiirlerinde içinde bulunduğu durumdan şikâyet ederken de yine açık bir dil kullanarak yeni nesle örnek bir portre çizmeye çalışmıştır. Dünyayı soyut ve somutuyla bir bütün olarak algılamış, hayata geniş ve olumlu bir perspektiften bakmış, milletine yönelik samimi duygularını açığa vurmuş, şiirlerinde sevgi, nefret, haz, düşünce, hayat, ölüm gibi temaları hissettiği biçimde bütün açıklığıyla dile getirmiştir. *Nihâyetü re'is* adlı tiyatro eseri onun özgün yönünü temsil eden önemli bir çalışmadır. Hilâl Nâcî'nin metin tahkiki çalışmaları daha ziyade Arap dili ve edebiyatıyla ilgili eserler üzerine olmuştur. Tahkiklerinde sağlıklı bir sonuca ulaşmak uğruna, kendi ifadesiyle yirmi iki yıl boyunca bir eser hakkında bilgi toplama sabrını göstermiştir. Tahkik ettiği eserlerin birçoğunun yöntemini de incelemiş, eserlerdeki orijinal görüş ve düşüncelere işarette bulunmuştur. Onun en belirgin özelliklerinden biri de ailesinden intikal eden hat tutkusudur. XIX. yüzyılın en meşhur hattatlarından Seyyid Ahmed b. Abdülattîf ile aynı aileye mensuptur. Babası Nâcî Zeynuddin hat sanatı tarihçisi olarak ün yapmıştır. Ayrıca hat sevgisi onu bu alanla ilgili çok sayıda kitabın ilmî neşrine yöneltmiş, çeyrek asır boyunca eski hatları toplayıp tahkik etmiştir.

Eserleri. Hilâl Nâcî'nin doksanı aşkın telif eseriyle çok sayıda ilmî neşri bulunmaktadır. **A) Telif. Şiirleri:** *Sâk'ale'd-Dânûb* (Beyrut 1959); *Uğniyetü ħuznin ilâ Ker-kûk* (Beyrut 1959; Bağdat 1963); *Me'l-ĥametü'l-vefâ'* (Bağdat 1976); *el-Fecrû âtin yâ 'Irâk* (Kahire 1962; Beyrut 1963); *Merfe'ü'z-zikreyât* (Beyrut 1964). **Şiir İncelemeleri:** *el-Ķavmiyye ve'l-iştirâkiyye fî şî'ri'r-Ruşâfi* (Beyrut 1959); *Şafahâtün min ĥayâtî'r-Ruşâfi ve edebih* (Kahire 1962); *ez-Zehâvi ve divânühü'l-mef-kûd* (Kahire 1962); *Eserü'n-nekbe fi's-şî'ri'l-Filistîni* (Bağdat 1965); *Şu'arâ'ü'l-Yemeni'l-Mu'âşirûn* (Beyrut 1966); *el-AĶra' b. Mu'âz el-Ķuşeyri: Ĥayâtühü ve şî'rüh* (Bağdat 1978); *et-Teĥaddî ve'l-mücâbehe fi's-şî'ri'l-'Irâkî fi'l-ĥarnî's-sâdisi'l-ĥicri* (Amman 1997); *el-Ĥasan b. Esed el-Fâriki: Ĥayâtühü ve şî'ruh* (Riyad 1978); *el-Müstedrek 'alâ Şunnâ'î'd-devâvin* (*el-Mevrid*, XXXII/2 [Bağdat 1981], s. 606-648); *Aĥmed b. Fâris: Ĥayâtühü ve şî'ruhü ve âşaruh* (Bağdat 1970); *el-Burĥân 'alâ mâ fi "şî'ri'r-Râ'i" min vehmin ve nuĥşân* (Bağdat 1972); *Muĥammed Cevâd eş-Şebîbi ve edebü'l-Megâribe ve'l-Endelüsiyyin* (Bağdat 1974); *Devrû's-şî'r fi'l-Mağribi'l-aĥşâ fi muĥavemeti'l-isti'mâr* (Beyrut 1980). **Diğer İncelemeleri:** *Biğayri ĥulûb, Zikreyât câmi'iyye* (üniversite anıları, Bağdat 1958); *Seb'ü ĥışaş* (Bağdat 1958); *Miĥnetü'l-fikr fi'l-'Irâk* (Kahire 1960, Muhyiddin İsmâil ile birlikte); *Ĥattâ lâ nensâ* (Kahire 1962; Bağdat 1963); *Nihâyetü re'is* (tiyatro, Bağdat 1970); *Nefâ'isü'l-maĥtûât fi Tûnis* (*şelâsü ĥalekât*, Kahire 1972); *el-Müstedrek 'ale'l-Mu'cemi's-Şâmil li't-türâsi'l-'Arabiyyi'l-maĥbû'* (I-V, Kahire 1996); *Maĥtûâtü'l-Cezâ'ir* (Bağdat 1976); *el-Maĥtûâtü'l-'Arabiyye fi'l-Mektebeti'l-vaĥaniyye el-Cezâ'ir-Tûnis* (Beyrut 1420/1999); *Buĥûsün fi'n-naĥdi't-türâsi* (Beyrut 1994); *Muĥâdarât fî taĥkiki'n-nuşûş* (Beyrut 1994); *Mevsû'atü türâsi'l-haĥfi'l-'Arabî* (Kahire 2002); *Zeyd b. el-Ĥasan el-Kindî: Ĥayâtühü ve şî'rüh* (Bağdat 1977, Sâmî Mekki el-Ânî ile birlikte); *Ebû Hiffân (el-Mihzemî), Ĥayâtühü ve şî'rüh ve beĥâyâ kitâbih: el-Erba'a fi aĥbâri's-şu'arâ'* (*el-Mevrid*, VIII/3 [Bağdat 1979], s. 191-250).

B) Tahkik. Hat Sanatı: *Şa'bân el-Âsârî, el-'Înâyetü'r-Rabbâniyye fi't-ṭarîĥati's-Şa'bâniyye Eliyye fi'l-ĥaĥ* (*el-Mevrid*, VIII/2 [Bağdat 1979], s. 221-284); *Abdülkadir es-Saydâvi, Vaĥdâhatü'l-uşul*